

Ogólnopolska Samorządowa Debata Oświatowa

Edukacja dla rynku pracy – wyzwaniem dla kształcenia ogólnego i szkolnictwa zawodowego

Ewa Dumkiewicz – Sprawka*

W dotychczasowych dyskusjach na temat przygotowania uczniów do wejścia na rynek pracy pojawiają się głównie takie określenia jak: kształcenie zawodowe, szkolnictwo zawodowe. Określenia typu: kształcenie ogólne, szkoły ogólnokształcące pojawiają się tylko epizodycznie, jako mniej ważne z punktu widzenia przygotowania do wejścia na rynek pracy. To bardzo poważny błąd. Bardzo sztucznym i szkodliwym jest rozgraniczanie kształcenia ogólnego i zawodowego. Bez solidnego kształcenia ogólnego i towarzyszącego mu procesu formacji osobowości, nawet najlepiej zaprojektowany system kształcenia zawodowego nie przygotowuje człowieka do pracy.

Źródłem powyższych tez jest rozumienie pracy przedstawione w Encyklice Jana Pawła II LABOREM EXERCENS:

„praca zaś oznacza każdą działalność, jaką człowiek spełnia, bez względu na jej charakter i okoliczności, to znaczy każdą działalność człowieka, którą za pracę uznać można i uznać należy pośród całego bogactwa czynności, do jakich jest zdolny i dysponowany poprzez samą swoją naturę, poprzez samo człowieczeństwo. Praca wyróżnia go wśród reszty stworzeń, których działalności związanej z utrzymaniem życia nie można nazywać pracą - tylko człowiek jest do niej zdolny i tylko człowiek ją wykonuje, wypełniając równocześnie pracą swoje bytowanie na ziemi.” Ponieważ „praca stanowi podstawowy wymiar bytowania człowieka na ziemi.”

Jeżeli przyjmie się takie centralne usytuowanie pracy w życiu człowieka, to pozwoli to na nowo zdefiniować oczekiwania w stosunku do systemu edukacji w kontekście dobrego przygotowania młodych ludzi do jej wykonywania.

Tak się stanie, jeśli zapewni się uczniowi wszechstronny rozwój intelektualny i etyczno-moralny. Jest to wyzwanie dla wszystkich etapów edukacji, od przedszkola do studiów wyższych i kształcenia ustawicznego oraz dla wszystkich procesów: nauczania, wychowania i opieki.

ZNACZENIE KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO

1. To, co się dzieje w edukacji dzieci i młodzieży przed rozpoczęciem kształcenia zawodowego, ma ogromne znaczenie dla jakości tego kształcenia i przygotowania do pracy.

Celem dobrej szkoły powinno być rozwijanie potencjału jaki przynoszą z sobą dzieci w postaci talentów, uzdolnień, motywacji i chęci do nauki oraz współpracy.

Tak sformułowany cel, to pierwsze wyzwanie dla edukacji, a w szczególności **dla kształcenia ogólnego i wychowania**. Ale czy tak jest, czy kształcenie ogólne rozwija wspomniany potencjał i daje solidną podstawę do kształcenia zawodowego?

Oto przykłady wniosków z obserwacji prowadzonych w tym zakresie:

- Z badań prof. zw. dr hab. Edyty Gruszczyk-Kolczyńskiej wynika, że ponad połowa (56%) dzieci w wieku przedszkolnym to dzieci uzdolnione, z czego 20% sześciolatków, czyli co piąty, odznacza się wybitnymi zdolnościami, ale w klasie pierwszej szkoły podstawowej już tylko, co

ósmie dziecko można było określić, jako uzdolnione matematycznie (12%). Jest to efekt procesu negatywnej socjalizacji szkolnej, który doprowadził u nich do zaniku uzdolnień matematycznych.

- Reforma programowa i organizacji kształcenia z 2008 r. ograniczyła kształcenie przedmiotów przyrodniczych (fizyka, chemia, biologia i geografia) na poziomie podstawowym do 1 godz. tygodniowo w szkołach ponadgimnazjalnych kończących się maturą. A przecież te przedmioty i matematyka są podstawą dalszego kształcenia w zawodach technicznych w szkołach zawodowych i na politechnicznych studiach, a więc tych, których oczekuje rynek pracy.
- Z badań przeprowadzonych wśród pracodawców w Lublinie wynika, że do cech i predyspozycji pracowników najwyżej cenionych zaliczyli: odpowiedzialność i solidność w wykonywaniu pracy - 90,6%, komunikatywność - 70,8%, elastyczność - 55,9%, doświadczenie w danym zawodzie - 52,9% dyspozycyjność - 45%, inicjatywa, kreatywność, aktywność - 44,7%, gotowość do podnoszenia kwalifikacji - 35%, umiejętność pracy własnej - 28%, umiejętność pracy w zespole - 18,2%, odpowiednie formalne wykształcenie - 14,9%, przebojowość i pewność siebie - 1,8%. Z wyników widać, że wiele cech i predyspozycji formowanych jest na etapach edukacyjnych poprzedzających kształcenie zawodowe.

Już te trzy przykłady są dowodem na znaczenie kształcenia ogólnego, jego organizacji i warunków realizacji. Pozwalają również sformułować pierwszą grupę postulatów w kierunku do odpowiedzialnych za politykę oświatową państwa, które są równocześnie rekomendacjami dla działań, które powinny być podjęte. Są one niezmiernie ważne dla jednostek samorządu terytorialnego, jako organów prowadzących, jednocześnie finalnych organizatorów edukacji na swoim terenie odbieranych i czynionych odpowiedzialnymi za efekt kształcenia i wychowania.

1) Samorządowcy oczekują:

- dobrego, przejrzystego i trwałego systemu prawnego oraz rzetelnej informacji, o jakości kształcenia i pracy nauczycieli, informacji o kierunkach rozwoju gospodarczego państwa i perspektywie rynku pracy;
 - rzetelnego stosowania art. 167 ust.1 i 4 Konstytucji RP i art. 50 ustawy o finansach publicznych, co zapewni odpowiednie zabezpieczenie finansowania nowych, jeśli są niezbędne, zadań oświatowych.
- 2) Pilną potrzebą w ramach obecnego ustroju szkolnego jest **zmiana zintegrowanej podstawy programowej gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych** wraz ze zmianą organizacji kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych kończących się maturą, które zapewnią odpowiedni poziom kształcenia w zakresie przedmiotów przyrodniczych (fizyki, chemii, biologii i geografii) oraz historii i wiedzy o społeczeństwie.
- 3) Konieczne są **zmiany w systemie kształcenia oraz systemie doskonalenia i doksztalcenia nauczycieli** w kierunku znacznego podniesienia poziomu umiejętności pedagogicznych, ze szczególnym uwzględnieniem doradztwa metodycznego.
- 4) Radykalnej poprawie musi być poddany **nadzór pedagogiczny** na poziomie kuratora oświaty w kierunku realnej oceny efektów kształcenia i wychowania poszczególnych szkół i placówek oraz przekazania jej organom prowadzącym.

PROBLEMY KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO

2. Drugim, nie mniej ważnym wyzwaniem polskiej edukacji jest zbudowanie skutecznego i efektywnego systemu kształcenia zawodowego i ustawicznego, w kontekście oczekiwań rynku pracy z jednej strony oraz oczekiwań i nadziei uczniów, jako przyszłych pracobiorców z drugiej.

Czy organy prowadzące są w stanie temu podołać? Czy są w stanie zapewnić odpowiednie warunki do osiągnięcia powyższego celu?

Te odpowiednie warunki to:

- 1) zagwarantowanie odpowiedniego poziomu kształcenia ogólnego poprzedzającego kształcenie zawodowe,
- 2) racjonalizacja sieci szkół zawodowych i listy zawodów uwzględniających aktualne i przyszłe potrzeby lokalnego rynku pracy,
- 3) zapewnienie odpowiedniego wyposażenia technicznego i warunków organizacyjnych teoretycznego i praktycznego kształcenia zawodowego w obliczu szybkiego postępu technicznego i technologicznego oraz dynamicznych zmian na rynku pracy,
- 4) stały wzrost kwalifikacji nauczycieli teoretycznych i praktycznych przedmiotów i zajęć,
- 5) ciągłe doskonalenie planów i programów nauczania,
- 6) podnoszenie jakości kształcenia w zakresie przedmiotów zawodowych i skorelowanych z nimi przedmiotów ogólnokształcących,
- 8) modernizacja organizacji kształcenia praktycznego,
- 9) rozwijanie zainteresowań zawodowych wśród uczniów gimnazjów i szkół podstawowych,
- 10) promocja kształcenia zawodowego wśród uczniów gimnazjów i ich rodziców,
- 11) popularyzowanie idei kształcenia zawodowego wśród społeczności lokalnej,
- 12) zaangażowanie w proces kształcenia zawodowego i jego doskonalenia przedsiębiorców i organizacji przedsiębiorców oraz pracodawców.

W każdym z tych działań otwiera się szerokie pole współpracy organu prowadzącego i szkół zawodowych z przedsiębiorcami i organizacjami przedsiębiorców oraz pracodawców. Wymienia się trzy warunki, które w istotny sposób określają efektywność takiej współpracy (OECD):

- profesjonalne doradztwo zawodowe dla uczniów podejmujących decyzje o wyborze ścieżki kształcenia zawodowego oraz włączenie pracodawców w proces ustalania programów nauczania w szkołach zawodowych,
- wysoki poziom kwalifikacji posiadanych przez nauczycieli zawodowych,
- odbywanie praktycznej nauki zawodu bezpośrednio w przedsiębiorstwach.

Na szczególną uwagę zasługuje ostatnia forma. Efektywna **współpraca szkół zawodowych z przedsiębiorcami** w zakresie praktycznej nauki zawodu jest źródłem korzyści dla wszystkich zaangażowanych stron tj.: pracodawców, uczniów i szkół.

O powodzeniu zabezpieczenia wcześniej sformułowanych warunków oraz osiągnięciu przedstawionych korzyści zadecydują nie tylko wspomniane podmioty, ale również konieczne korekty w organizacji szkolnictwa zawodowego w ramach polityki oświatowej państwa.

Stanowią one drugą grupę postulatów:

- 1) Konieczne jest udoskonalenie zasad finansowania kształcenia zawodowego, a w szczególności:
 - kompleksowe przeszacowanie wag algorytmu podziału części oświatowej subwencji ogólnej, które zapewni odpowiednie relacje między nimi, wynikające z rzeczywistego porównania kosztów realizacji poszczególnych zadań oświatowych, szczególnie w kontekście „zaznaczenia” subwencji naliczanej na uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych,
 - otworzenie możliwości dofinansowania zadań z zakresu szkolnictwa zawodowego przez resorty gospodarcze,
 - stworzenie systemu refundacji kosztów praktycznego kształcenia zawodowego pracodawcom podejmującym współpracę w tym zakresie ze szkołami zawodowymi,
 - ujednoczenie zasad dotowania wszystkich typów niepublicznych szkół i placówek wraz z rewizją listy zawodów, których kształcenie odbywa się w szkołach policealnych.
- 2) Wskazane jest przeznaczenie **środków unijnych** w większym niż dotychczas stopniu na organizację praktyk i staży uczniowskich.
- 3) Należy **odejść od scentralizowanego systemu egzaminu zewnętrznego**, który dezorganizuje pracę szkół, utrudnia, a wielu przypadkach uniemożliwia realną współpracę szkół z podmiotami gospodarczymi w zakresie opracowywania programów nauczania i organizacji praktycznej nauki zawodu w zakładach pracy.
- 4) Radykalnie musi zmienić się **system doskonalenia nauczycieli prowadzących teoretyczne i praktyczne zajęcia zawodowe**.

* * * *

Z charakterystyki wyzwań, jakie stoją przed kształceniem ogólnym i zawodowym oraz zaproponowanych rekomendacji kierunków zmian wynika, że podstawą sukcesu edukacji, a właściwie spełnienia jej misji, nie jest dylemat, jaki ustrój szkolny wprowadzić, ale jak wychowywać i uczyć, czego i kiedy uczyć, oraz jakimi umiejętnościami powinien charakteryzować się nauczyciel, który wychowuje i uczy.

Dobre rozwiązania w powyższym zakresie zadecydują o sukcesie systemu edukacji w przygotowaniu młodych ludzi do pracy.

* Ewa Dumkiewicz–Sprawka – Dyrektor Wydziału Oświaty i Wychowania UM w Lublinie, Radna Sejmiku Województwa Lubelskiego.